

Asia: VN/549/2020

Lausuntopyyntö luonnoksesta hallituksen esitykseksi eduskunnalle laiksi vanhusasiavaltuutetusta

Lausunnonantajan lausunto

Voidaanko esityksellä näkemyksenne mukaan parantaa ikääntyneiden asemaa ja edistää ikääntyneiden oikeuksia?

Aluehallintovirasto pitää ikäihmisten oikeuksien toteutumisen seurannan ja edistämisen näkökulmasta esitystä vanhusasiavaltuutetun viran perustamisesta hyvänä.

Esitysluonnoksessakin todettujen vanhustenhuollon puutteiden korjaamiseksi mahdollisimman nopealla aikataululla on varmistettava, että vanhusasiavaltuutetun vaikuttamismahdollisuudet päätöksentekoon ja lain valmisteluun turvataan riittävällä tavalla.

Onko teillä huomioita koskien valtuutetulle säädettäviä tehtäviä?

Esitysluonnoksen 3 §:n mukaan vanhusasiavaltuutetun tehtävänä on edistää ikääntyneiden oikeuksien toteutumista. Tehtävässään vanhusasiavaltuutetun tulee: 1) seurata ja arvioida ikääntyneiden asemaa ja oikeuksien toteutumista; 2) seurata lainsäädäntöä ja yhteiskunnallista päätöksentekoa sekä arvioida niiden vaikutuksia ikääntyneisiin; 3) tehdä aloitteita ja antaa lausuntoja; 4) laatia ja teettää selvityksiä sekä julkaista raportteja; 5) edistää tiedotusta ja välittää ikääntyneitä koskevaa tietoa; 6) edistää yhteistyötä ikääntyneiden asioita käsittelevien sekä ikääntyneitä edustavien toimijoiden välillä.

Aluehallintovirasto esittää, että vanhusasiavaltuutetun tehtäviä koskevan 3 §:n 1. kohtaan lisätään ikääntyneiden aseman ja oikeuksien toteutumisen seurannan ja arvioinnin lisäksi ikääntyneiden oikeuksien edistäminen. Kohtaan 2 aluehallintovirasto esittää tarkennettavaksi, että lainsäädännön seurannan lisäksi vanhusasiavaltuutetun tulee osallistua vanhusten oikeuksia ja palveluja koskevan lainsäädännön valmisteluun. Edelleen aluehallintovirasto esittää täydennettäväksi kohtaan 5 ” edistää tiedotusta sekä välittää ikääntyneiden asemaa ja oikeuksia koskevaa tietoa päätöksentekoa,

lain valmistelua ja muuta vanhusten oikeuksien ja aseman edistämistä koskevaa tehtävää tai viranomaista varten.”

Aluehallintoviraston näkemyksen mukaan vanhusasiavaltuutetulla tulisi olla velvollisuus toimittaa tehtävässään tietoonsa tulleet ikääntyneiden oikeuksien loukkaamista koskevat epäkohdat tai epäsuotuisat ilmiöt tiedoksi esimerkiksi eduskunnan oikeusasiamiehelle.

Vanhusasiavaltuutetun tehtäviin tulisi lisätä myös ikääntyneiden elinolosuhteiden seuraaminen.

Vanhusasiavaltuutettua koskevan lain 5 §:ssä tulisi säätää myös vanhusasiavaltuutetulle velvollisuudesta laatia toimintasuunnitelma kuten lapsiasiavaltuutettua koskevassa laissa on säädetty. Lapsiasiavaltuutettua koskevan lain 3 §:n 2 momentissa todetaan myös, että toimintakertomuksesta ja toimintasuunnitelmasta säädetään tarkemmin valtioneuvoston asetuksella.

Muut huomiot esitysluonnoksesta

Esitysluonnoksen 6 §:n mukaan vanhusasiavaltuutetulla on tarpeellinen määrä valtuutetun tehtävälleen perehtyneitä esittelijöitä ja muuta henkilöstöä (vanhusasiavaltuutetun toiminto). Kyseiseen pykäläehdotukseen tulisi lisätä ”talousarvion rajoissa” vastaavasti kuin lapsiasiavaltuutettua koskevassa laissa.

Yleisenä huomionaan aluehallintovirasto toteaa, että vanhusasiavaltuutetun tulisi erityisesti kiinnittää huomiota palvelujen varassa olevien ja toimintakyvyltään heikentyneiden ikääntyneiden oikeuksien seurantaan ja edistämiseen. Palvelujen varassa olevien ikääntyneiden ei useinkaan ole toimintakyvyn vajeiden vuoksi mahdollista huolehtia omien oikeuksiensa toteutumisesta, eikä heillä ole mahdollista osallistua esimerkiksi vanhusneuvostojen toimintaan pystyäkseen vaikuttamaan itseään koskevaan päätöksentekoon.

Aluehallintovirasto toteaa, että nimikkeenä vanhusasiavaltuutettu viittaa vanhimmista vanhimpiin kansalaisiin. Vanhimmista vanhimpien kansalaisten oikeuksien edistäminen on toki heidän haavoittuvaisuudestaan ja palvelujen tarpeestaan johtuen erityisen tarpeellista ja jopa välttämätöntä. On kuitenkin muistettava, että ikääntyneet ovat hyvin heterogeeninen kansalaisjoukko, jossa esiintyy voimavaroja, mahdollisuuksia ja tarpeita todella vaihtelevasti. Vanhus -termi yhdistyy enemmän raihnaiseen ja palvelutarpeiseen väestöön, kun taas nuoremmat ikääntyneet, eli niin sanotut seniorikansalaiset, voidaan myös nähdä voimavarana. Aluehallintovirasto esittää, että vanhusasiavaltuutetun nimikettä arvioidaan vastaamaan paremmin ikääntyneiden heterogeenistä joukkoa.

Hynninen-Joensivu Eija
Etelä-Suomen aluehallintovirasto

Vainio Päivi
Etelä-Suomen aluehallintovirasto - Sosiaalihuoltoyksikkö ja
terveydenhuoltoyksikkö